

Na prvi pogled bi človek večkrat upravičeno mislil, da politika nima nič opraviti z moralo. In res je bil znani teoretik politične misli Machiavelli bil prepričan, "da se politika ravna po neki logiki, ki ima kaj malo ali pa nič skupnega z moralo in vero".¹ Vendar pa je že grški filozof Platon mislil drugače, saj naj bi bili po njegovem spoznanju samo filozofi sposobni voditi državo, voditi jo modro, ker pač "gledajo na urejene, večno nespremenjene stvari, ki nikomur ne prizadevajo in tudi same ne trpijo krivic, temveč poznajo le red in razum".² V knjigi *Zakoni* pravi tudi med drugim: "Kako bi lahko računali samo na troho razsodnosti tam, kjer ni duševne harmonije?"³ Prav tako razmišlja v isto smer Tomaž Akvinski v zvezi z naravnim zakonom: "Ta pravila določajo dolžnosti vsem ljudem v skladu z njihovim mestom v družbeni hierarhiji; gre torej za pravila, ki naj bi veljala vedno in povsod, neodvisno od človekovih postav."⁴ Dr. J. Ev. Krek pa pravi: "Politična nrvnost in politične kreposti so vezi, ki dajejo državi moč in trdnost."⁵ Med političnimi krepostmi navaja: "politično modrost, s katero je nujno združeno spoštovanje do izkušnje drugih ljudi iz prešlih dob, skrb za politični pouk, previdnost, pazljivost in zavest dolžnosti, poleg nje pa delilna pravičnost".⁶

Čeprav praksa dokazuje pogosto drugače, najbrž noben politik ne bi hotel kratko malo trditi, da se v svojem političnem življenju ne ozira na moralo, temveč samo na uspešnost svojih odločitev ne glede na to, ali so etično dobra ali slaba, saj bi si s tem spodkopaval svoj ugled pri ljudeh. Res pa je tudi, da so bili v zgodovini vedno primeri skrajnega pretiravanja v tem pogledu, se pravi primeri moraliziranja politike, ki so nujno vodili v nasprotje. Oblastniki so namreč skušali svojo voljo poistiti z božjo voljo, ali pa so se razglašali za utelešeno božanstvo in tako svojim odločitvam pripisovali absolutno avtoriteto. Podobno pretiravanje v smeri absolutne in neoporečne avtoritete v političnih odločitvah je mogoče opaziti v vseh totalitarnih režimih. Z ene strani oblastniki teh režimov tako rekoč mistificirajo svojo oblast in jo pokrivajo s plaščem najpopolnejše moralnosti, z druge pa svoje nasprotnike na vso moč moralno diskvalificirajo. To se pokaže večkrat tudi ob volitvah v demokratičnih sistemih in prav tako po volitvah, kolikor imamo opraviti bolj z videzom demokracije kakor z resnično demokracijo, v kateri bi tisti, ki se potegujejo za izvolitev, bili pripravljeni priznati tudi poraz, ne samo izvolitev, bili pripravljeni priznati voljo volilcev, kakršna je. Pravilno namreč ugotavlja Spomenka Hribar: "Temelj vsake demokracije so volitve, temelj vsake demokratične politike je volilni rezultat. Kdor ga ne spoštuje, ne sprejema pravil demokracije, ne pristaja na samo demokracijo. Kajti tudi demokracija ima pravila, še posebej pravilo vseh pravil, namreč prav respektiranje pravil, zakonov, se pravi vladavine prava."⁷ Najbrž bi bilo hudo potrebno, da bi se ob tem zamislili nekateri naši po-

1 Prim. P. Alatri: *Oris zgodovine moderne politične misli*, Ljubljana (Delavska enotnost) 1980, 24.

2 Prim. Platon: *Država*, Ljubljana (Državna založba) 1976, 222-223.

3 Platon: *Zakoni*, Maribor (Založba Obzorja) 1982, 109.

4 Prim. H. Fink: *Socialna filozofija*, Ljubljana (Znanstveno in publicistično središče) 1992, 22.

5 J. Ev. Krek: *Izbrani spisi V*, Celje (Mohorjeva) 1993, 261.

6 Prav tam, 258.

7 Sp. Hribar: *Demokracija brez zaščite*, v: *Delo*, 16. 2. 1994, 32.

litiki. Vsekakor pa je že to, kar smo mogli zaslutiti v zvezi z omenjeno mislijo, nekaj, kar daje razmišljanju o politiki in morali praktičen pomen za naš današnji trenutek, čeprav nikakor ne predstavlja edinega razloga v tem pogledu.

Kaj je politika?

Beseda politika ima dokaj različne pomeni, zato se lahko zgodi, da se tisti, ki v pogovoru uporabljajo to besedo, le s težavo sporazumejo.

Tako lahko pomeni politika isto kakor človeška dejavnost nasploh, posebno kadar pri tem mislimo na dve določili te dejavnosti: javnost in skupnost. Aristotel je zato človeka imenoval "zoon politikon" - politično živo bitje. Največkrat pa vendar izražamo s to besedo dejavnost, ki jo opravljajo politiki "po poklicu" v službi splošne blaginje, in za to določujejo to dejavnost ustrezni nameni, nagibi, izbire in odločitve za prednosti po izbranem redu v skladu z zamišljenim programom. Lahko bi tudi rekli, da gre pri tem za nekakšen boj za priložnost in oblast, ki omogoča, da lahko politik ali politična skupina uveljavi svojo voljo proti nasprotni volji. Da, gre za odgovorni angažma za nekaj, kar ima pomen za skupnost kakor tudi posameznika in je v resnici dobro.

L. Boff pravi dobro: "Politika je usmerjena v skupno blaginjo, pospeševanje pravičnosti in človečanskih pravic, odpravljanje korupcije in kratenja človeškega dostojanstva. Politika, z veliko pisana, 'mora izoblikovati temeljne vrednote vsake skupnosti - notranjo edinstvo in zunanjo varnost -, pri tem pa uskladiti enakost s svobodo, uradno avtoriteto s pravično avtonomijo in soodločanjem posameznikov in skupin /.../. Določa tudi sredstva in etiko družbenih odnosov'.⁸ Mislim, da je to razumevanje politike zelo dober opis ali opisna definicija politike, ki močno poudarja njeno odgovornost v službi človeka. Imamo namreč večkrat opraviti tudi z raznovrstnimi patologijami politike, zaradi česar ljudje često politiko označujejo kot korupcijo, manipulacijo z ljudmi in brezobzirno uveljavljanje lastnih interesov. Za mnoge politika ni nič drugega kot umazanija, laž, demagogija in brezobzirni boj za oblast.

Ker je, kakor dokazujeta zgodovina in sploh praksa, nevarnost velika, da politika postane patologija politike, zato je politika pravzaprav naloga, za katero si mora politik nenehno prizadevati, da jo res dobro opravlja. Velja torej, kar pravi A. Lorscheider: "Politika se mora, kakor vsaka človeška dejavnost, pustiti voditi od morale in človek odgovarja pred Bogom za politična dejanja, ki jih izvrši. Politika je lahko verodostojna, če izhaja iz ljudstva in je v službi ljudstva."⁹

Tako pa smo se že približali vprašanju, kaj je etika, morala v zvezi s politiko.

Politična etika - morala

Na splošno bi smeli reči, da so etična - moralna načela, ki naj bi uravnavala politiko, ista kakor jih priznava splošno priznana človeška morala, čeprav so ta načela z ozirom na različno kulturno okolje in zgodovinsko obdobje vendarle le nekoliko različna. Politika res pozna svoje zakonitosti, po katerih se mora ravnati, če hoče biti uspešna in dosegati svoje cilje; kljub temu ni absolutno avtonomna in velja tudi zanj, da ni vse dovoljeno, kar je mogoče.

Gotovo pa je treba nujno upoštevati neki pluralizem političnih etik, kakor pravi B. Häring.¹⁰ Samo tako je namreč mogoče uveljavljati načelo dialoga na političnem

⁸ L. Boff: Cerkev: Karizma in moč, Maribor (Založba Obzorja) 1986, 58-59.

⁹ Kardinal A. Lorscheider: *Parteinahme für die Armen*, München (Kösel) 1984, 107.

¹⁰ Prim. B. Häring: *Frei in Christus III*, 385.

področju, kar pa je močno potrebno. Že pluralizma v območju iste kulture ne moremo prezreti, kaj šele pluralizma, kadar gre za različna civilizacijska in kulturna območja; zaradi teh razlik imamo namreč opraviti z različno miselnostjo in različnimi poudarki na posameznih vrednotah ter sploh različno lestvico vrednot. To pa je gotovo treba upoštevati, če govorimo o politični etiki. Papež Janez XXIII. je v tej zvezi opozarjal, da "ne smemo enačiti napačnih filozofskih nazorov o naravi, izviru in namenu sveta in človeka z zgodovinskimi gibanji, ustanovljenimi z gospodarskim, socialnim, kulturnim ali političnim namenom, niti tedaj ne, če ta gibanja izvirajo in se še vedno navdihujejo iz teh teorij /.../".¹¹

Poleg konstruktivnega pluralizma pa poznamo destruktivni pluralizem, kot se je npr. nekoč uveljavljal popolnoma izključevalno na podlagi vere v različna božanstva ali so ga zagovarjali tisti, ki so se sami razglašali za bogove in tako kot vladarji hoteli uveljavljati svojo voljo. O destruktivnem pluralizmu bi seveda smeli govoriti prav tako, kadar hočejo imeti zagovorniki posameznih ideologij v politiki monopol nad resnico in pravico, ne glede na skupno blaginjo. Na tak način namreč prihaja znova in znova do hudih konfliktov in tudi njihovih najhujših posledic. Pravičnost, solidarnost, strpnost, sprava so v resnici potem nekaj tujega in nemogočega. Nazadnje vedno odloča le pravica močnejšega, pravica zmagovalca v vojnem spopadu. Gotovo pa je treba v tej zvezi omeniti še posledice zlorabe monoteistične vere in sklicevanje na edino pravega Boga kot poroka za pravice politične skupine, na drugi strani pa pripisovanje nasprotnih pogledov hudiču. To je pravo manihejstvo na političnem področju, ki v zgodovini ni bilo nobena izjema tudi v krščanstvu in je imelo vedno za posledico najhujše sovraštvo in nasilje vseh oblik. V imenu Boga, tudi krščanskega, je prihajalo znova in znova do najbolj krutih vojn, če se ozremo le malo v zgodovino, pa tudi do državljskih spopadov, ne da bi seveda prizadeti vedno izrecno omenjali Boga. Vsekakor so jim prišli prav tudi nadomestki za Boga in popolnoma absolutizirane lastne "vrednote". Ob misli na te pojave se nam pokaže razmišljanje o politični etiki gotovo tudi danes potrebno, ker omenjeni pojavi nikakor niso le preteklost.

Če pa upoštevamo današnjo situacijo v svetu nasploh, potem še bolj uvidimo, kako potrebno je razmišljati o politični etiki in v skladu z njenimi zahtevami po morali tudi na političnem področju začeti resno ravnati. K. Jaspers zahteva v tem pogledu naravnost spreobrnjenje, saj gre za vprašanje obstanka življenja na zemlji, kolikor je že danes močno ogroženo zaradi atomskega orožja (in ekološkega smrtonosnega rušenja ravnovesja v naravi ter sploh uničevanja in zastrupljanja življenjsko potrebnega prostora). Takole pravi naravnost: "Kdor živi naprej kakor doslej, ni doumel, kaj mu grozi /.../. Brez spreobrnjenja je človeško življenje izgubljeno. Če hoče človek naprej živeti, se mora spremeniti."¹² Potrebna je "nadpolitična moč etične ideje", kakor pravi izrecno isti mislec.¹³

Globalna načela politične etike

Politična etika mora upoštevati najprej dve zahtevi: ustrezati mora glavnemu namenu politike, da res služi človeku, in biti mora mogoča in čim uspešnejša. Zaradi druge zahteve, ki jo večkrat politiki kot edino zavezujočo upoštevajo, nekateri menijo, da politika poteka v prostoru, v katerem morala, zaradi izjemnih primerov, nima

¹¹ Papež Janez XXIII.: Okrožnica "Mir na zemlji", 157.

¹² K. Jaspers: Die Atombombe und die Zukunft des Menschen, München (Piper) 1982, 49.

¹³ Prim. prav tam.

mesta.¹⁴ Vendar takšen pogled na politiko ne more biti v skladu z njeno temeljno nalogo, da služi človeku in človeštvu, saj smo rekli, da mora biti usmerjena v skupno blaginjo, v pospeševanje pravičnosti in človekovih pravic. Vprašanje je tedaj, kako more politika služiti temu svojemu namenu, čeprav ne moremo pri tem prezreti vprašanja njene uspešnosti, njene močnosti.

Iz tega pa sledi, da ima v politiki pomembno vlogo tako znanje, kakor odgovorno odločanje, ki upošteva temeljni namen politike. To je prvo, kar je potrebno. Nedvomno pa morajo biti tudi sredstva, ki jih je treba uporabiti, prav tako dobro izbrana in moralna, se pravi, da morajo ustrezati načelom splošno priznane človeške etike.

Dve načeli sta dalje v politiki z moralnega vidika izredno pomembni, in sicer: načelo solidarnosti in načelo subsidiarnosti.¹⁵ Kar zadeva načelo solidarnosti, je treba pritegniti k političnemu odločanju čim več ljudi in upoštevati različna mnenja, saj je samo tako mogoče resnico dobro spoznati. Razen tega morajo odločitve upoštevati skupno blaginjo in je zato treba vsak egoizem izključiti. Dialog je jezik takšne politike. Subsidiarnost pa preprečuje centralizem, h kateremu zelo rada teži oblast, ker je pač prepričana, da so odločitve preprostejše, čeprav v resnici ne upoštevajo skupne blaginje, svobode in pravic tako posameznikov, kakor skupin ali področij. Politika, ki upošteva subsidiarnost, izpolnjuje eno izmed bistvenih sestavnih delov demokracije in res ustvarja pogoje za spoštovanje načel enakosti, enakih možnosti in svobode.

Gotovo se mora politika varovati še posebej integralizma, se pravi, da si ne sme prilaščati monopola na vseh področjih družbenega življenja, temveč mora bolj ustvarjati svoboden prostor za iniciativnost in ustvarjalnost čim večjega števila državljanov. Totalitarizem najrazličnejših vrst in oblik je huda nevarnost in poguba za politiko, ki naj bi bila v službi človeka. Vendar ne smemo prezreti, da gre lahko v to smer politična dejavnost tudi v strankarski demokraciji in da ji hitro podležejo posebno ideološko usmerjene stranke.

Oblast močno potrebuje nadzor in bi si ga v resnici morala naravnost želeli, saj jo učinkovit nadzor varuje pred nevarnostmi, ki sicer na videz pospešujejo njeno moč, v resnici pa jo prej ali slej spodkopljajo. Znan je namreč pregovor, da vsaka oblast človeka pokvari; da, človek, ki ima oblast, to tako uporablja, kakor da se mu ne bi bilo treba ozirati na zahteve svobode in pravičnosti. Hitro se zgodi, da ljudje, ki so pijani oblasti, obsedeni z oblastjo, začnejo skupno blaginjo imeti za svojo ali demokracijo istovetiti s seboj in s svojimi interesi. Še nedavno je neki politik pri nas enačil na televiziji demokracijo tako rekoč s seboj, demokracija naj bi se začela šele, ko bodo državljani tako mislili, kakor misli on. In če bi se ozrli v zgodovino kateregakoli naroda, ne bo težko najti podobnih primerov. Človek le z največjim naporom resnično prizna in spoštuje mnenje drugega ali drugih. Zato je izredno pomemben nadzor oblasti, kakršno predstavljajo: ustava in zakoni, delitev oblasti na zakonodajno, sodno in izvršno oblast, večstrankarski sistem in javnosti dostopno strankarsko življenje ter odločanje, možnost javne kritike in tudi alternativnih gibanj, itd. Vsekakor morata politika in oblast poznati ne samo svoje možnosti, temveč tudi svoje meje.

Bertrand Russel pravi: "Glavni problem etike in politike je v tem, da na nek način uskladi zahteve življenja skupnosti z željami in težnjami posameznika."¹⁶ Da, gre za to, da so zagotovljene res pravice in svoboščine posameznika in skupnosti, posameznega člana narodne skupnosti in te skupnosti, posameznega državljana in države, človeka in človeštva.

¹⁴ Prim. Ph. Schmitz: *Wohin treibt die Politik?*, Freiburg (Herder) 1993, 102.

¹⁵ Prim. B. Häring: n.d., 391.

¹⁶ Nav. L. Schmidt: *Schlagfertige Definitionen*, Reinbek bei Hamburg (Rowohlt) 1982, 182.

Politika mora upoštevati realne razmere in zgodovinski trenutek pri uresničevanju svojih ciljev, izpolnjevanju svoje naloge. Zgodovina kot učiteljica ji ne sme biti tuja, zgodovinski spomin je zanjo zelo pomemben. Tako moramo npr. Slovenci še posebej biti pripravljeni učiti se iz zgodovine, kakšne morajo biti temeljne smernice naše politike, česa ne smemo nikdar pozabiti, ob vsem resnem upoštevanju sprememb in zahtev našega časa ali posodabljanja politične prakse. Živimo pač na koščku zemlje, ki je za marsikoga privlačen, posebno še za severne in zahodne sosesde. Ker pa smo majhen narod, bi bilo napačno zaupati v lastno vojaško moč in iskati zavetje v militarizmu. Gotovo je naša varnost v notranji edinstvi, kljub različnosti v duhovni, kulturni moči, v ustvarjalnem prispevku k miru in solidarnosti med narodi in državami, posebej še v Evropi. Dr. Alojz Kuhar je tik pred svojo smrtjo zapisal nekaj, kar bi naši politiki danes ne upali priznati niti za zaprtimi vrati in okni. Takole pravi: "Nad nami, ki smo majhni, bo vedno visel nemški in italijanski pohlep."¹⁷

Nedvomno se mora zato naša politika zavzemati za zaščito človekovih socialnih pravic, za ustrezno socialno zakonodajo in uspešno gospodarstvo, tako da se bodo državljani Republike Slovenije počutili zadovoljne v svoji majhni državi in ne bodo nasedali nevarnim vabam od zunaj. Mislim, da ne bo odveč, če omenim tukaj besede Papeža Janeza XXIII., ki pravi: "Kjer pa država ne vrši svoje gospodarsko-politične naloge, ali pa je ne vrši v zadostni meri, zavlada kmalu nepopravljiva zmeda in gospodarsko močni, ki se za poštenost malo menijo, sramotno izrabljajo bedo drugih v svoj dobiček; žal uspeva ta rod v vseh časih in krajih, kakor ljulka med pšenico."¹⁸

Glede na nevarnosti atomskega orožja in ogroženost človeškega življenja zaradi hudih ekoloških problemov ne sme danes nobena resna politika mimo osebnega angažmaja za pravičnost, mir in varstvo okolja. V tem pogledu moramo še posebej "svojo nраво-politično voljo spremeniti", kakor pravi K. Jaspers.¹⁹

Kvalitete današnjega politika z ozirom na politični etos

Iz povedanega o globalni politični etiki je mogoče razbrati tudi nekatere temeljne etične ali moralne kvalitete, ki so potrebne današnjemu politiku, če naj bo njegovo delovanje res usmerjeno v skupno blaginjo, v iskreno službo človeku in človeštvu.

Razumljivo je najprej, da mora politik dobro poznati probleme razmer in potrebe, ki jih narekujejo te razmere. Brez takšnega znanja ne bo mogel kljub še tako dobri volji opravljati svojega poslanstva. Odprt mora biti za vedno nova spoznanja in imeti tudi dovolj poguma, da spremeni svoje poglede, če ta to zahtevajo. Sploh mora politik biti pripravljen priznati tudi svoje nepopolnosti in napake. To velja danes, ko imamo nenehno opraviti s pomembnimi spremembami, v posebni meri. J. Školjč je nekoč dejal: "Če politiki ne bi imeli v sebi nič človeškega in bi bili popolnoma brez napak, bi se jih morali zelo bati." Človeško je namreč znati z napakami živeti in jih nenehno popravljati. Zato pa je dober politik vedno odprt za kritiko in je tudi samokritičen. Vsekakor mora najti čas tudi za samorefleksijo in za izpopolnjevanje v vseh pogledih.

Politiku je nujno potrebna zavest, "da je vest odločilna instanica za politično odgovornega človeka, da je generator vsebinske orientacije in motor človeškega razvoja".²⁰ Načelo odgovornosti mora za politika biti absolutno in nedotakljivo. V času uveljavljanja vsestranskega pluralizma in demokracije so politiku potrebne kvalitete,

¹⁷ Dr. A. Kuhar: Govor, v: T. Sušnik: Zbornik o dr. Alojzu Kuharju, Ljubljana-Studia slovenica 1993, 163.

¹⁸ Papež Janez XXIII: Okrožnica "Mater et magistra", 58.

¹⁹ Prim. K. Jaspers: n.d., 49.

²⁰ Prim. Ph. Schmitz: n.d., 103.

kakršne predstavljajo demokratičnost, strpnost in iskrena pripravljenost za dialog, ne glede na kakršne koli razlike. B. Häring pravi: "Demokracija zahteva etos kritične tolerance in spoštljive odprtosti o mnoštvu mnenj in prepričanj."²¹

Politik, ki res hoče služiti ljudem, spoštuje njihovo voljo, je pripravljen sprejeti nalogo, ki mu jo ljudje zaupajo, zna pa se iskreno sprijazniti tudi s porazom. V političnem nasprotniku ne gleda sovražnika, temveč sodelavca. Svoje pripadnosti neki stranki ne menjava - iz oportunizma kakor obleke ali celo lestve do oblasti -, saj to nasprotuje njegovi poštenosti, resnosti in odgovornosti. Takšna je zahteva politične kulture, ki pa jo žal tolikokrat pogrešamo.

Takoimenovana politična vzgoja zato ni triumfalistična, nacionalistična in samovšečna. Tudi ne govori le o pravicah, temveč tudi o dolžnostih. Da, govori o odgovornosti ne samo politikov, temveč vseh članov skupnosti, naroda in države. Politiki so pač največkrat takšni, kakršne zasluži narodna in državna skupnost, vedejo se kakor člani nekega naroda ali državljani neke države.

Gotovo pa mora politična vzgoja govoriti predvsem o vrednotah, ki naj oblikujejo tako posameznega človeka, kakor človeške skupnosti v duhu resnične humanistične morale in zvestobe vsem razsežnostim človeškega bitja, v duhu svobode in solidarnosti, pravičnosti in resnične enakopravnosti. Potrebno se je torej varovati vsakega poskusa ideološke indoktrinacije in manipulacije. Žal so možnosti v tem pogledu neštete, zato je treba res previdno in odgovorno opravljati to nalogo in je morda sploh bolje govoriti o domovinski vzgoji.

Sklepne misli

Zavedam se, da sem podal le nekaj misli v zvezi s politiko in moralo. Sicer pa je tema tako obsežna, da je sploh težko povedati, kar bi bilo potrebno v enem samem razmišljanju ali eni razpravi. Zato naj bo ta razprava bolj vzpodbuda za podrobnejša razmišljanja.

Nekoliko smo se že izrecno dotaknili naše - slovenske politike. Vendar bi hotel ob koncu dodati še nekaj kritičnih misli v tem pogledu.

Če se ozremo vsaj nekaj desetletij nazaj v zgodovino slovenske politike in primerjamo njeno takratno podobo z današnjo, moramo priznati, da je med njima neka podobnost v etičnem ali moralnem pogledu. Večkrat je namreč v obeh primerih zlahka opaziti poteze ideološko-manihejske politike, ki drugače misleče istoveti kratko malo s slabim, zlom, sovražniki, ničvredneži v vsakem pogledu. Takšna politika je nujno integralistična, totalitarna, avtoritarna in zagovornica filozofije smrti, kar se je pokazalo posebno v času okupacije 1941-1945 in po osvoboditvi. Eno stran te politike je dobro orisal dr. Alojz Kuhar v svojem govoru slovenskim domobrancem iz Londona leta 1944. V tem govoru je namreč domobrancem jasno predočil resnico, ki je bila povsem drugačna, kakor so jim jo prikazovali njihovi voditelji, tipični zagovorniki ideološko-manihejske politike.²²

Ideološko-manihejska politika se izživlja v svoji "anti-drži", ne zanima pa se za politiko "pro-drže". Glasna je, kadar gre za diskvalificiranje, obsojanje in rušenje nekdanjega, prejšnjega, hitro pa ji zmanjka idej in navdušenja za zidanje novega, boljšega. Močna je v negaciji, slabotna pa v afirmaciji. Posebno se izživlja v etiketiranju (danes: udbomafija, neokomunizem, klerikalizem itd.).

Ista politika se zavzema za svobodo in demokracijo le bolj v besedah, v resnici pa

²¹ B. Häring: n.d., 411.

²² Prim. A. Kuhar: Govor slovenskim domobrancem, v: T. Sušnik: n.d., 176-178.

jo je strah svobode in demokracije ter teži za neomajno oblastjo. V ta namen uporablja njeni zagovorniki najrazličnejše manipulacije z ljudmi, kamor sodita tudi populizem in demagogija, da izživiljanja v odkrivanju afer in aferic ter njihovega razčiščevanja, kakor tudi takoiimenovanega "preštevanja kosti" niti ne omenjam. Sem sodi še posebej tudi nenehno spotikanje ob politične tekmece, ki so seveda na poti karieristom v politiki.

Ideološko-manihejska politika je tako zagledana vase in v svoj prav, da sploh ni sposobna resnega premisleka o zgodovinskih možnostih, v katerih so delovali nekateri slovenski politiki, ki pa so v resnici storili za dobro slovenskega naroda, kar je bilo takrat le mogoče storiti (npr. dr. J. Ev. Krek, dr. A. Korošec). Zato zagovorniki takšne politike postavljajo danes tudi pod vprašaj tako majniško deklaracijo, kakor odcepitev od Avstrije po 1. svetovni vojni.

Nikakor pa seveda ne smemo tako negativno ocenjevati vse slovenske politike, posebno če pomislimo na naš čas. Priznati moramo, da je v njej veliko pozitivnega. Kritika pa naj bo vzpodbuda za tiste, ki se ukvarjajo s "poklicno politiko", da se bodo dosledno varovali teh in podobnih napak. Politična etika tudi zahteva, da politik iskreno prisluhne kritiki.